

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ
ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН
УКРАЇНИ НА ПРАЦЮ
ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Тези доповідей і наукових повідомлень учасників
ХІ Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Харків, 8 жовтня 2021 р.)

За редакцією О. М. Ярошенка

Харків
«Право»
2021

Укладачі:

О. М. Ярошенко – доктор юридичних наук, професор;

О. Г. Серета – докторка юридичних наук, професорка;

О. О. Конопельцева – кандидатка юридичних наук

(кафедра трудового права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого)

Основні напрямки захисту прав громадян України на працю та
О75 соціальний захист в умовах євроінтеграції : тези доп. і наук. повідомл.
учасників XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 жовт. 2021 р.) /
[уклад.: О. М. Ярошенко, О. Г. Серета, О. О. Конопельцева] ; за ред.
О. М. Ярошенка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого – Харків :
Право, 2021. – 318 с.

ISBN 978-966-998-287-2

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей і повідомлень, присвячених актуальним науковим і практичним проблемам регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення та розвитку законодавства в указаній царині.

Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу, в авторській редакції.

УДК 349.2:331.4:339.92

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2021

© Ярошенко О. М., Серета О. Г., Конопельцева О. О., укладання, 2021

© Видавництво «Право», оформлення, 2021

ISBN 978-966-998-287-2

<i>Масалова Т. А.</i>	ДО ПИТАННЯ ГОРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	239
<i>Ревякін М. О.</i>	СТАН ВИКОНАННЯ В УКРАЇНІ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ТРУДОВИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ, ВИЗНАЧЕНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПЕНІТЕНЦІАРНИМИ ПРАВИЛАМИ	241
<i>Сайченко Я. В.</i>	ДИСТАНЦІЙНА ЗАЙНЯТІСТЬ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	244
<i>Скакун С. О.</i>	СТАЖУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	247
<i>Точило К. С.</i>	МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ РОБОТОДАВЦЕМ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ПРАЦІВНИКАМИ ТРУДОВИХ ОБОВ’ЯЗКІВ	249
<i>Фатєєв Я. В.</i>	ОКРЕМІ ПИТАННЯ СВОБОДИ ВОЛІ СТОРІН ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ПРИ ПЕРЕВЕДЕННІ НА ІНШУ РОБОТУ	252

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Чанишева Г. І.</i>	ПОНЯТТЯ ТА СТОРОНИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	255
<i>Амелічева Л. П.</i>	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК СКЛАДНИКА ЯКОСТІ ЖИТТЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ І ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ.....	258
<i>Мельник К. Ю.</i>	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	263
<i>Москаленко О. В.</i>	ЩОДО ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ» І ФОРМ ЇХ НАДАННЯ	267
<i>Скоробагатько А. В.</i>	АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ СТРАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	271
<i>Бориченко К. В.</i>	ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ	275
<i>Цесарський Ф. А.</i>	КОНВЕНЦІЇ І РЕКОМЕНДАЦІЇ МОП У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	279

осіб з інвалідністю у будинках-інтернатах, дитячих будинках-інтернатах, психоневрологічних інтернатах, територіальних центрах соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, в інших закладах, що діють у складі управлінь праці й соціального захисту населення, встановлені норми харчування й забезпечення медикаментами, норми строку носки одягу і взуття, користування твердим інвентарем і норми миючих та обробляючих засобів. Для соціального захисту і якісного обслуговування безпритульних дітей у притулках для неповнолітніх, службами у справах неповнолітніх встановлені норми харчування, одягу, білизни, взуття і предметів особистої гігієни, користування м'яким інвентарем та обладнанням, миючих та обробляючих засобів.

Скоробагатько А. В.

*докт. юрид. наук, завідувач кафедри
загальноправових дисциплін,
національного університету
«Одеська морська академія»*

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ СТРАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Українське пенсійне законодавство на сьогодні важко назвати досконалим, що, насамперед, підтверджують наявні проблеми правового регулювання спеціального пенсійного забезпечення. Як відомо, чисельність осіб, які отримують спеціальні (професійні) пенсії, становить близько 2% від загальної кількості пенсіонерів. Цей вид пенсійного забезпечення має доволі складну правову природу, він не є однорідним і, на думку науковців, поділяється на: пільгове пенсійне забезпечення та професійне пенсійне забезпечення. Варто акцентувати увагу, що після здобуття Україною незалежності спеціальне пенсійне забезпечення створювалося безсистемно з порушенням принципів функціонування загальної пенсійної системи та часто носило дискримінаційний характер і взагалі не сприймалося більшістю суспільства.

Беручи до уваги такий критерій, як характер і умови трудової діяльності, пов'язані з ризиком для здоров'я і життя працівників, держава повинна чимось їх стимулювати. Таким стимулом-гарантією є введення

пільг у пенсійному забезпеченні, що, в свою чергу, зумовлює доцільність впровадження страхової професійної пенсійної системи. Взагалі ідеологія створення страхових професійних пенсійних систем має полягати в тому, що кожний учасник такої системи повинен отримувати пенсію залежно від того, скільки і в яких умовах він працював, які внески ним відраховувалися до бюджету Пенсійного фонду. На наше переконання, існування спеціальних страхових професійних пенсійних систем не може розглядатися як привілей для окремих категорій працівників, позаяк вони повинні охопити, в першу чергу, осіб, зайнятих на робочих місцях зі шкідливими та важкими умовами праці, а також службовців силових структур та осіб, які виконують державно значимі функції. Оскільки підстави призначення спеціальних страхових пільгових пенсій (пов'язаних з наданням пільг) суттєво відрізняються від підстав призначення загального пенсійного забезпечення, то в сучасних умовах реформування пенсійної системи держава не зможе відійти від диференціації в пенсійному забезпеченні.

Вважаємо, що введення страхової професійної пенсійної системи можливе тільки з урахуванням ряду факторів, що дасть змогу уникнути прийняття помилкових рішень при реформуванні системи пенсійного забезпечення.

Основною особливістю страхової професійної пенсійної системи має стати накопичувальний принцип страхування і закріплення відповідальності роботодавців за передбачуване зниження працездатності працівників внаслідок зайнятості в складних умовах праці шляхом встановлення обов'язку роботодавців сплати за рахунок власних коштів додаткових страхових внесків на користь працівників. Тому, враховуючи зазначений аспект, професійне пенсійне страхування повинне бути обов'язковим для страхувальників, насамперед, які мають можливість поліпшити умови праці працівників, такий підхід дозволить підвищити рівень пенсійного забезпечення, позаяк корпоративні програми пенсійного забезпечення у яких закладена паритетна пенсійна основа є перспективними.

У законодавстві про професійне пенсійне страхування повинні бути передбачені традиційні види страхових ризиків: ризик передчасного професійного старіння, обумовленого тривалою роботою у шкідливих і тяжких умовах праці, ризик втрати професійної працездатності, викликаній тривалим виконанням певних видів робіт. Тому важливо, щоб така система відповідала певним характеристикам, а саме:

- поширення на окремі категорії осіб, які мають спеціальний статус, зумовлений особливостями праці;
- за економічною природою це накопичувальна система із чітко визначеним розміром страхових внесків, які формуються на накопичувально-інвестиційному принципі;
- закріплення обов'язкового характеру пенсійного страхування, як для працівників, так і роботодавців;
- здійснення правового регулювання професійного пенсійного забезпечення нормами, що мають різну галузеву приналежність (права соціального забезпечення, цивільного права, фінансового права, адміністративного права), у зв'язку з чим система таких норм може розглядатися як міжгалузеве комплексне правове утворення.

До юридичних підстав, що визначають право віднесення професії до професійної пенсійної системи, доцільно віднести такі фактори: а) наявність ризиків втрати професійної працездатності або передчасного професійного старіння (шкідливі і небезпечні умови праці, напруженість трудового процесу, емоційні навантаження тощо); б) відповідність умов праці критеріям визначених професійних ризиків, підтверджених результатами атестації робочого місця; в) наявність у Списках № 1 і № 2 даного конкретного виробництва, роботи, професії, посади; г) неможливість на даному етапі сучасними засобами розвитку науки й техніки поліпшити умови праці.

Створення страхової професійної пенсійної системи, як результат реформування, на наш погляд, повинне вирішувати такі завдання: 1) забезпечення осіб, які працюють у шкідливих умовах праці, пенсіями до досягнення загальновстановленого пенсійного віку; 2) переведення пенсій на накопичувальні принципи їх формування; 3) зниження навантаження на бюджет Пенсійного фонду України шляхом створення додаткових джерел для фінансування таких пенсій; 4) оздоровлення умов праці й скорочення робочих місць зі шкідливими умовами праці. Для цього необхідно: а) упорядкувати Списки № 1 і № 2; б) належним чином здійснити атестацію робочих місць із шкідливими і важкими умовами праці; в) зацікавити фінансово роботодавця у скороченні робочих місць зі шкідливими умовами праці, а додаткові видатки на забезпечення функціонування професійної пенсійної системи повинні компенсуватися йому встановленням податкових пільг.

Окрім зазначеного, варто підкреслити такий суттєвий аспект страхової професійної пенсійної системи: участь особи у цій системі має закінчитися по досягненню загальновстановленого пенсійного віку, оскільки із цього моменту дана особа стає суб'єктом загальної пенсійної системи.

Ми підтримуємо позицію, що зміст спеціальних пенсійних норм має передбачати більш високі соціальні гарантії, але не бути дискримінаційним у порівнянні із загальною пенсійною системою.

Вважаємо, що держава повинна терміново почати створення страхової професійної пенсійної системи, адже вирішення цього питання триватиме певний час, а її впровадження буде сприяти: по-перше, мінімізації професійного ризику й компенсації його наслідків; по-друге, підвищенню відповідальності кожної галузі за стан охорони праці й техніки безпеки, а також буде спонукати до вживання заходів їх удосконалення; по-третє, збільшенню надходження додаткових страхових внесків на фінансування таких систем, що, в свою чергу, зменшить залежність пенсійної системи від державного бюджету; по-четверте, усуненню факторів соціальної несправедливості, пов'язаних з перерозподілом коштів Пенсійного фонду на користь пільгових категорій пенсіонерів. На нашу думку, тільки законність і соціальна справедливість забезпечать становлення відкритої та прозорої системи страхового професійного пенсійного забезпечення. Збереження та вдосконалення цього виду забезпечення – це зобов'язання держави щодо гідного пенсійного забезпечення осіб, які виконують трудову функцію у шкідливих та важких умовах праці, на посадах з особливим характером праці та тих хто виконує державно значимі функції.

Для ефективного вирішення піднятого питання, вважаємо за доцільне вже зараз активно працювати над прийняттям Закону України «Про страхове професійне пенсійне забезпечення», в якому визначити вичерпний перелік підстав і умов, що надають право на призначення страхових професійних пенсій, а також на законодавчому рівні закріпити дефініції: пільгова пенсія за віком, пенсія за вислугу років і професійна пенсія. Поділ на названі три види обумовлюється відмінними умовами їх призначення (після прийняття Пенсійного кодексу доцільно виділити в ньому окремих розділ для цих видів пенсій).

Позитивним кроком, направленим на вдосконалення пенсійної системи вважаємо закріплення у Законі України «Про страхове професійне пенсійне забезпечення» окремого блоку для службовців силових структур

і осіб, які виконують державно значимі функції з подальшим перенесенням його до Пенсійного кодексу України.

Бориченко К. В.,
*докт. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри трудового права та
права соціального забезпечення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Право на соціальний захист є одним з основних прав людини, що належить їй з моменту народження. Належна реалізація відповідного суб'єктивного права є умовою збереження соціальної справедливості, економічної стабільності, політичної рівноваги у державі. В умовах розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини в якій є її головним обов'язком, належний захист права на соціальний захист є важливою його гарантією, а тому має займати одне з найпріоритетніших місць у переліку цілей державної політики.

Питання захисту права на соціальний захист в Україні є одним з ключових у праві соціального забезпечення. Це пов'язано зі зростаючою кількістю спорів, що виникають між уповноваженими суб'єктами та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами щодо ефективного здійснення першими права на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків. Про актуальність цієї теми свідчить виділення рішенням Ради суддів адміністративних судів України від 31 жовтня 2013 року № 114 спорів щодо реалізації публічної політики у сфері соціального захисту громадян у самостійну категорію адміністративних справ.

Ситуація, що склалася, є підтвердженням недосконалості правового регулювання відносин у сфері соціального захисту, неефективності діяльності соціально-зобов'язаних суб'єктів у цій сфері та, як наслідок, частих порушень права фізичних осіб на соціальний захист, що спричинює необхідність його захисту.